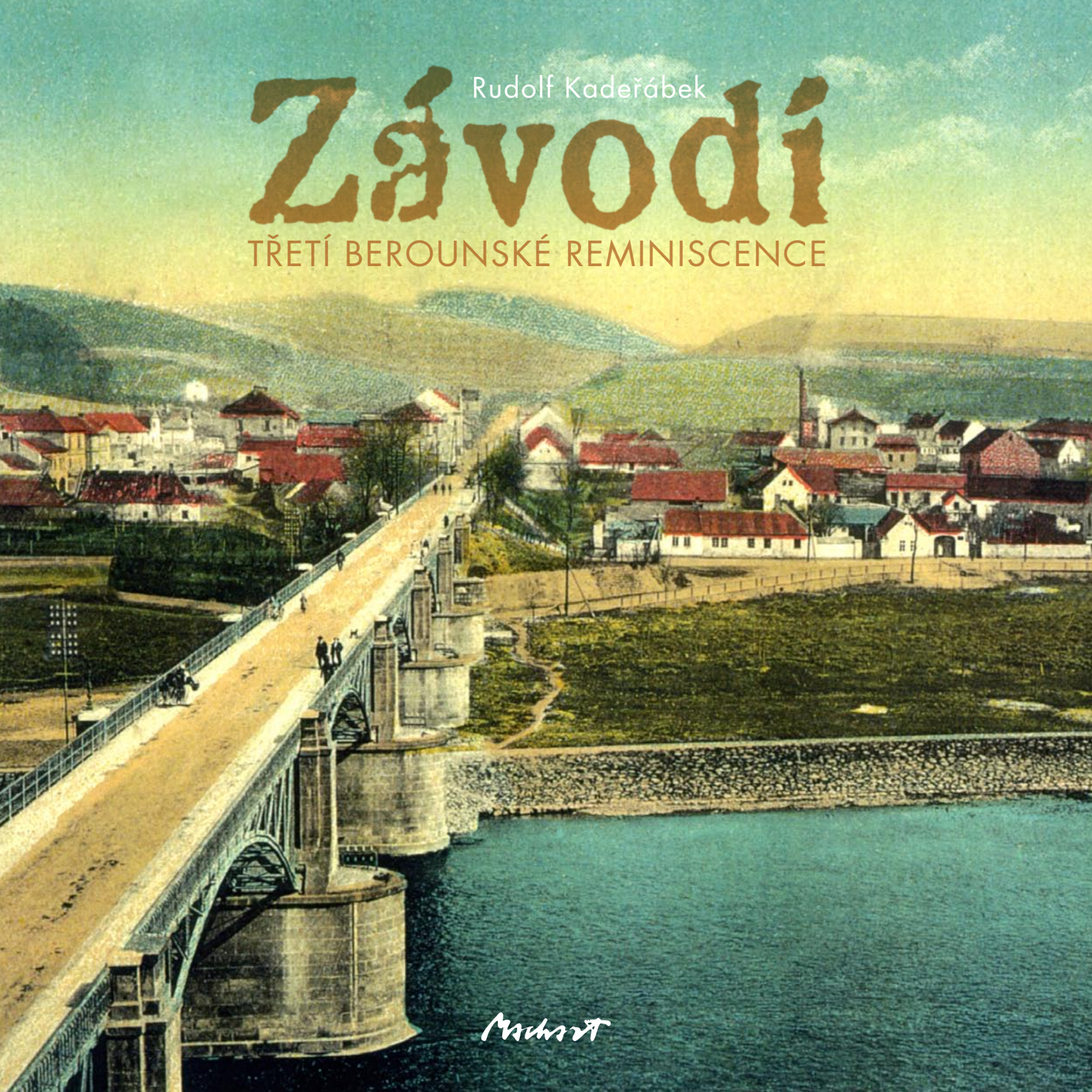

Závodí

Rudolf Kadeřábek

TŘETÍ BEROUNSKÉ REMINISCENCE

Michal

*Tento projekt je realizován
s podporou města Berouna.*

text © Rudolf Kadeřábek 2012

fotografie © archiv autora a archivy partnerů projektu

ISBN 978-80-87517-60-4

Rudolf Kadeřábek

Závodí

TŘETÍ BEROUNSKÉ REMINISCENCE

Michal

2012

SLOVO ÚVODEM

Jako berounská kronikářka zaznamenávám s potěšením rozhodnutí městských zastupitelů a dalších partnerů a patriotů podpořit vydání této knížky věnované Závodí. Z mojí profese v ní shledávám i natolik závažné, neznámé a autentické údaje, že jsem v pokušení doplnit jimi zpětně zápisy některých mých předchůdců. Jenže to nemohu, a tak může tato knížka sloužit jako svérázné doplnění zdejší kroniky.

Jako čtenářku mě přilákaly tyto, v pořadí již třetí, Berounské reminiscence, další ediční svazek osobitého literárního retro žánru, i proto, neboť v nich nacházím rovněž jak zdejší neopomenutelnou galerku, tak legendární figurky i vážené osobnosti. Některé přežívají odolně a houževnatě v paměti generací jako trvalky, jiné se připomínají v neobvyklých souvislostech, zbývající živoří v neživotním prostředí zapomínání. Všichni zde dostávají znovu šanci vystoupit na forbině tyjátru pro pamětníky jako sólisté nebo se alespoň mihnout v komparsu. Autor Rudolf Kadeřábek - přímý účastník, svědek, dobrovolný průvodce - vypráví všechno nikoli únavně historicky, nýbrž z nadhledu svých osmaosmdesáti roků, s nadsázkou, ironií, tu s uštěpačností, jinde se sžíravým humorem, na někom nenechává nit suchou.

Vážím si autorových znalostí a ochoty podělit se o ně se všemi, kdo o to mají zájem. Jako kronikářka i čtenářka si přicházím na své.

Marie Kopřivová

kronikářka města Berouna

NA POČÁTKU BYL KNÍŽE

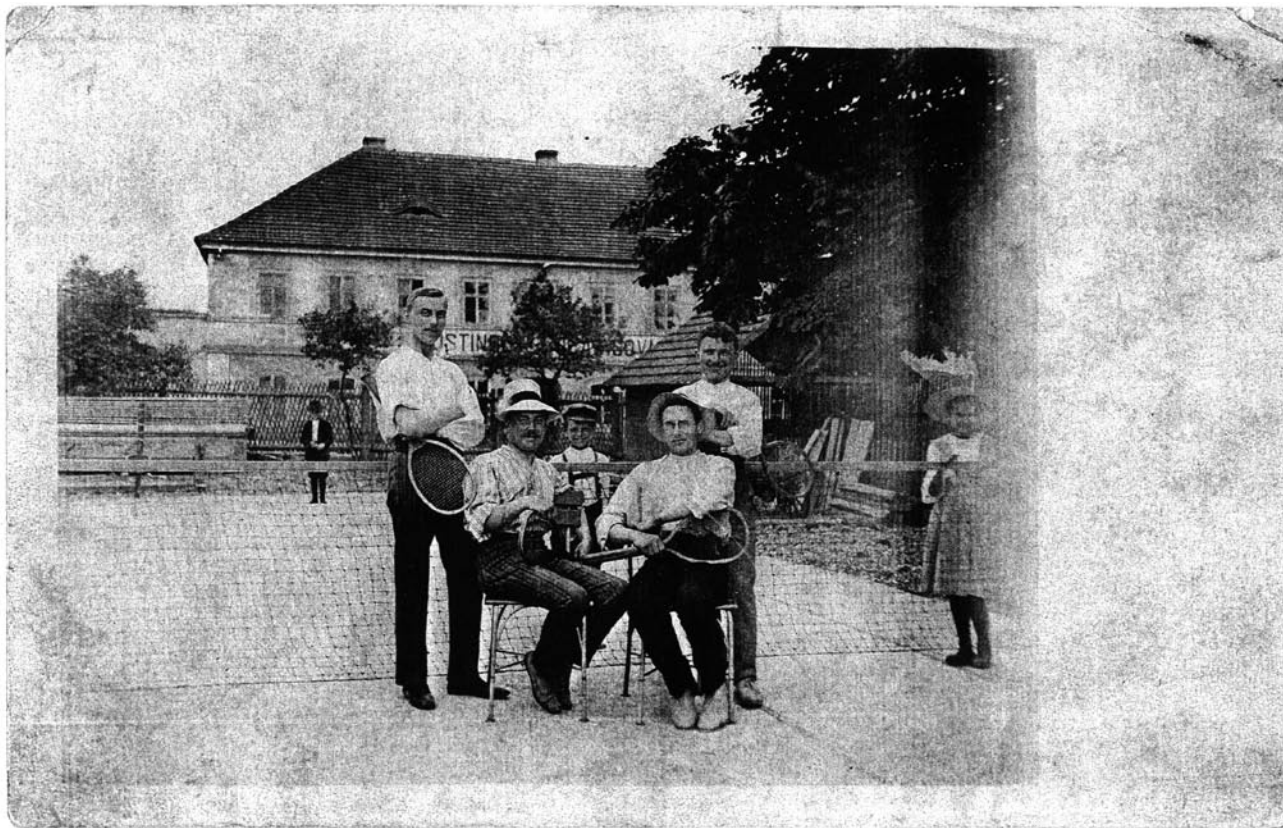
Každá generace vidí svět a svoji dobu svýma očima. Podle letopisů, starých fotografií a svědectví předků poznává, jaký byl svět dřív.

Kdo očekává přesnou historii, může být zklamán. Kdo se spokojí s věrohodným vyprávěním, přijde si přinejmenším na své, ne-li na víc. Pravda, k uspokojení lidí netrpělivých, dychtivých historie a senzací lačných ani to stačit nebude. A takových není málo. Proto je tolik vzruchu nad každým starým střepem, zrezivělým kovovým kouskem minulosti, pazourkem ke křesání, natož kolem lícní kosti homo sapiens či zchroumaného pazouru nějakého zvířete, které už nikdo nepamatuje. Archeologové, odborníci k nálezům povolání, nad jiné gramotní, pak popíší a vědecky zařadí, co že se zrovna vyhráblo. Neomylní profesionálové se i tak v posudcích raději vyjadřují velmi opatrně, aby nenarazili. V nich se to hemží vytáčkami, jako pravděpodobně, nejspíš, patrně, lze se domnívat, navzdory kusým informacím nemůžeme vyloučit a dalšími. Právě tak se vyjadřují, když jde o Závodí. Nejspíš někde tady, říkají, se vyskytoval člověk jako takový před 1,7 miliony let, ne-li o něco dřív. Nasvědčují prý tomu stopy obnažené, když se v 80. letech 20. století začalo hrabat pro těleso dálnice v místech s vžitým i na mapách uváděným pojmenováním Suchá Luka. Navzdory tomu, že tu až do přísušku, meliorací a do začátku bagrování pro dálnici, byly čvachtavé močály a pořádný mokřad. Chodilo a jezdilo se sem ze Závodí úvozem podél nemocniční zdi, vlevo pole Na Herinkách, vpravo pod Vyšehradem, pokrajem lesa poblíž hájovny, pak lesem samá mařinka

vonná ke studánce s čistou vodou, oprýskaným hrkem na řetízku, aby někomu nespádl ke dnu, pod přístřeškem z kulatiny s nápisem „Zdravý člověk má tisíc přání, nemocný jen jedno“. Hajní Pánek, Žáček, Bauer sem jezdili s lejtou taženou kravkami pro dobrou pramenitou vodu. Co neodebrali oni, nevypili lesní dělníci, nimrodi a party kluků a holek ze Závodí, skokanům ke koupání stačilo. Přebytek přetékal a smáčel luka, aby nevyschla.

Nikoli, že by na to dávali ruce do ohně, mají archeologové a potažmo rovněž historici za to, že člověk jako takový sídlí v prostoru Závodí už nejméně 7.000 let, od mladší doby kamenné. Archeologové to odvozují od nálezů v Brotánkově pískovně U Ovčina. Tady se možná míjejí se skutečností, vyvozující z domněnky, že na soutoku Litavky a Mže se dalo nejspíše brodit. Mohou mít pravdu historici, že vody výš než po kolena mohlo být v místech dnešního autobusového nádraží, kudy tekla jen Mže. Odvolávají se na listinu pro vyšehradskou kapitulou z roku 1088, v níž je zmínka o Brodě. Brod je tu zřejmě odnepaměti.

Pro závodské je příjemné vědět, že jejich Závodí vzešlé z báji a pověstí je starší než Beroun. První tlupa, horda, houf či klan jejich prapředků přitáhl sem nejspíš z krajiny, kde je dnes Lhotka. Tam neměli dost dobré vody, výhled na řeku, dost kamení a mazlavé hlíny. Chasa k velkému toku hnala před sebou volky nevolky dobytek a drůbež. Psi se jich drželi sami. Spříznění osudem, vzájemnými styky bez rozlišení, kdo s kým je počít, sledovali nejspíš nejzdatnějšího chlapa, s bicepsy jako svalovec, přirozenou autoritou, s nejvíce ženami k dispozici a předtuchu dobré budoucnosti. Stanuli na křovinaté nížině při cudném řeky samotoku a zmlkli. Dílem úžasem, dílem únavou, hlavně překřičeni náčelníkem, co měl výdrž, hromový hlas a vždy poslední slovo. Nikoli v transu jako praotec Čech na Řípu, že vidí kraj mlékem a strdím oplývající. Ono kvůli mlze bylo vidět sotva na druhý břeh. Řval z plna hrdla, ať

Hostinec U Slavošova na počátku 20. století

tady koukají makat, ať na dobytek, na něj a haranty neprší a netáhne, nebo, když ano, potáhnou dál přes řeku, kdoví jak hlubokou a kam.

Možná přišli proti proudu řeky po břehu, ve směru od Srbska. Je to ostatně pravděpodobnější. Už na tom moc nezáleží. Bezejmenná osada se vyvíjela, jak bylo v těch časech běžné, možné i nutné. Časem přišla do bájí, ke jménu Slavošov, díky kronikáři Václavu Hájkovi z Libočan. Kaplanoval nějakou dobu na Tetíně, třeba tam o tom něco mohl slyšet. Jevilo se mu téměř jisté, že Teta, bájná kněžna, dcera Krokova, sestra Libušina

a Kazi, aby udělala manželovi Slavoši radost, v roce 746 našeho letopočtu nazvala osadu na obou březích při brodu Slavošov. Skoro všichni zprava za deset let po té zemřeli na mor, zbytek někam uprchl, aby jej rozšířil i tam. Závodští setrvali, vybudovali dvorec (Dvůr č.p. 26), jiná obydlí a stavení, symboly hrdosti a nezávislosti a položili základ rodů, tradic a věhlasu odlišného osídlení. Zbytky dvorce, Dvora, jsou tu dodnes. Stojí též za zmínku, že ještě není příliš vzdálena doba, kdy Slavošov, posléze Závodí, bylo natolik soběstačné, že místním mohlo být město za řekou ukradeno. Nedal-li se přebro-

Nynější restaurace Na Marjance (1905)

dit brod, lávku vzaly ledy a po mostě ještě ani slechu, natož vidu, místním to nevadilo. Měli svého purkmistra, rychtu pro rychtáře už ve 13. století. Kdo pochybuje, ať si přečte znovu pozorně a zaujatě už vícekrát nabízenou Kroniku královského města Berouna. Autor, děkan Josef Antonín Seydl, se zmiňuje v jednom místě o poplužním dvoře, který převzala do držení roku 1407 obec Beroun a současně i zdejší rychtu. Jméno rychtáře neznáme, kde byla rychta, také nevíme. Nic se nestane, shodneme-li se, že tam, kde je restaurace U Jelena. Ještě ve 20. století tu měla rychtu Vlastenecko-dobročinná obec baráčníků.

S oním dvorcem se to má tak. V 80. letech 18. století jej získalo sedm bezzemků. Začínali v malých usedlostech a na pozemcích na různých místech vpravo od silnice ke Vráži. Vyhnánovští a další, uvádění v jiných souvislostech jsou jejich potomci. Co jejich předci, culíkáři, dvorec a půdu, kdysi od vrchnosti dostali, to oni v 50. letech 20. století ztratili. Z vůle politické vrchnosti museli dědictví otců vložit do Jednotného zemědělského družstva. Zkrachovalo. Jak jinak.

Zlatý věk prožívalo Závodí mezi dvěma světovými válkami. Mělo stanici dráhy s výhybkami do tří směrů,

stanici plemenných hřebců a kozla, autobusů na Kladno, dokonce vlastní poštu proti hospodě U Jelena. Mělo další náležitosti města: kominíka, metaře, posvícení, dva kuželníky, dobrovolné hasiče, dva hotely s možností nocovat v nich i ve dne, povinnou kontumaci psů, první hřiště na čutanou, dva uhlíře, větrnou elektrárnu, válčící houfy kluků vyrazajících proti sobě a vzájemně si rozbíjejících hlavy. V roce 1948 je uváděn v seznamu obyvatel také ponocný, Emanuel Dufek č.p. 361 Pod Šibencem. Jen hřbitov nikde. Všichni odolávali nemocem, dlouhověkost byla vrozenou samozřejmostí jako štedrost a chuť na dobré pivo. Když stavitel Rudolf Čermák začal ve 20. letech 20. století stavět domky podél silnice ke Staré Huti na jedno brdo, na klíč a na hypotéku, měl co dělat, aby uspokojil všechny zájemce. Prý na začátku ulice umístí nápis: „Zde lidé neumírají“. Vážný zájemce bažící po věčném žití, chystající se podepsat kupní smlouvu, ustrnul, neboť kolem šel pohřeb. Stavitel ho pohotově uchlácholil: „Toho si nevšímejte. Zřídili jsme tu hřbitov, tohle byl náš hrobník. Zemřel hladý.“

Občan Emil Seidl zemřel, když mu bylo 98 roků. František Pinkas od křížku se dožil rovněž skoro stovky. Hrubý zemřel se dožil 101 roku. Měli k sobě zaživa stejně blízko jako do hospody U Slavaše.

Nebabrejme se v úvodu příliš historií, to nechme přece jen raději historikům. Vsaďme na bezpečnější, nezávazné, oblíbenější vyprávění. Třeba namátkou, na přeskáčku, z doby po první světové válce, z období klidnějšího rašení první republiky, z časů harašení zbraní a nejistoty, hrůzy, beznaděje, a z let, jejichž symfonie je právě tak nedokončená jako Schubertova.

Čas plyne jako Berounka. Přispět k radosti, pohodě, být náhradou za hypnotika při nespavosti, provokovat ke sporům, pochybnostem a rozpravám pamětníků, zda to tak bylo - to autor těchto reminiscencí chce především.

STABAT MATER

Vše, čím kdo vyniká, jen nepřátele to k němu přivádí. Okolí chce mít leda průměrné, nevýrazné a neúspěšné sousedy.

V roce 2010 se s oslavami berounských škol roztrhl pytel. Rovněž 4. základní škola na Závodí připomínala stoleté trvání. Budova se štítý ve stylu prvního desetiletí minulého století, trochu jako selské baroko. Na prvním snímku tohoto učiliště Hejlovic statku zrovna někdo pootevřel vrata. Asi budou vyjíždět s fasuňkem hnoje taženým plemennými hřebci. Nebo někdo přiveď klisnu, aby si s ní plemeník trochu užil a ona z toho měla hříbě.

Škola, v té době v nepříliš lidnaté čtvrti, byl pro zdejší občany luxus, furiantství a prozíravost. Pomohli i sedláci, neboť věděli, že se Závodí časem zalidní a docela vážně uvažovali, jak se jednou trhnou od Berouna. Moudrý kandidát na starostu, takový, jací řídili město, tady byl v každém druhém stavení. Sebevědomí místních posilovala podstatná okolnost - bylo tu nádraží. K němu stačilo pár kroků, ne jako ve městě. Tady zastavovaly všechny vlaky jedoucí ve směru Rakovník, od roku 1905 i ve směru do Dušníků a na Smíchov.

Podle textu na rubu dochované pohlednice z června 1913 voják Věna jedné zdejší panně Mařence prozrazuje vojenské tajemství: Wohlgebordene Herr Wenzel Kupka, K. und K. Eisenbahn – Telegraphen Schule in Komeuburg 6 bei Wien. Skončila světová válka, Václav Kupka se vrátil, oženil se s Mařenkou, nikoli už pannou, neboť s ním čekala dítě. On nebyl ledajaký čekatel na místo ve státních službách, neboť absolvoval onu telegrafní školu. Byl jmenován úředníkem Československých státních drah ve stanici Beroun – Závodí.

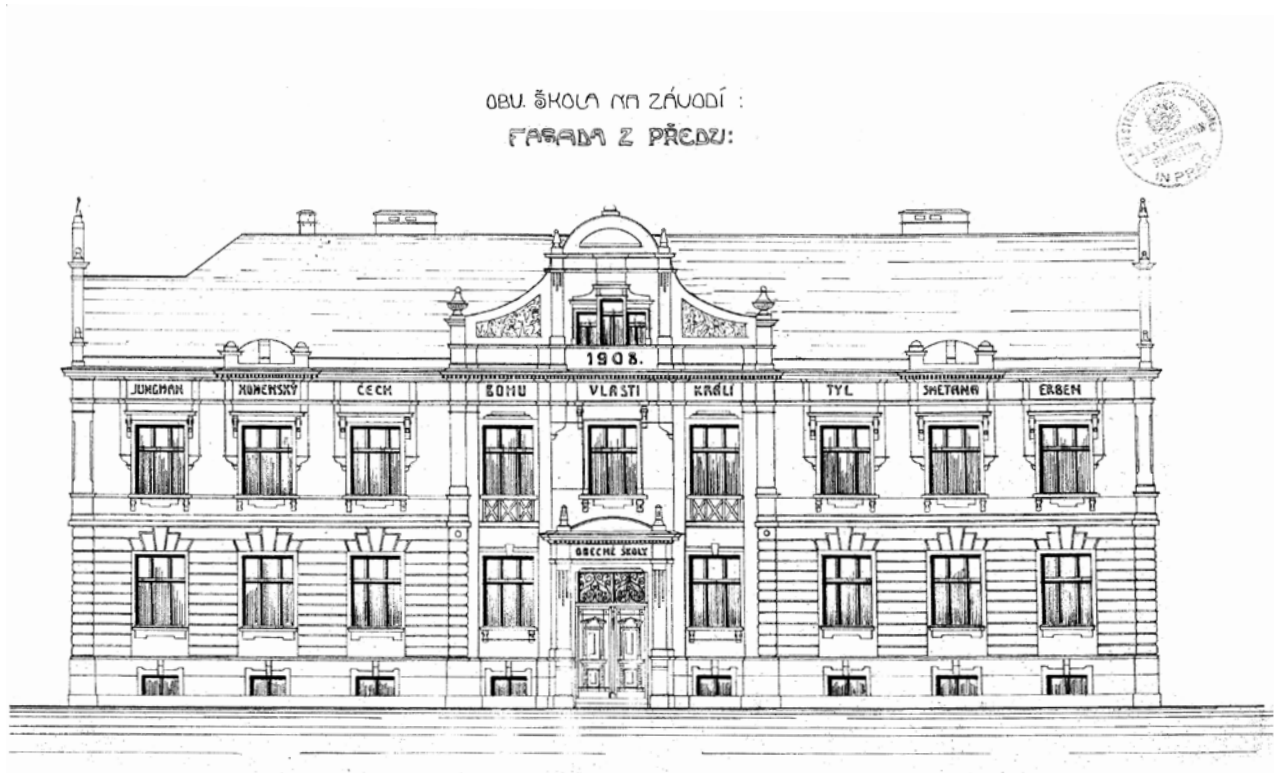
Za pětadvacet let, tedy v roce 1943, jak lze doložit, byl JUDr. Václav Kupka komisařem politické správy v Praze. Příklad, jakou kariéru udělal jeden ze sousedů školy a nádraží na Závodí a ze Závodí vůbec.

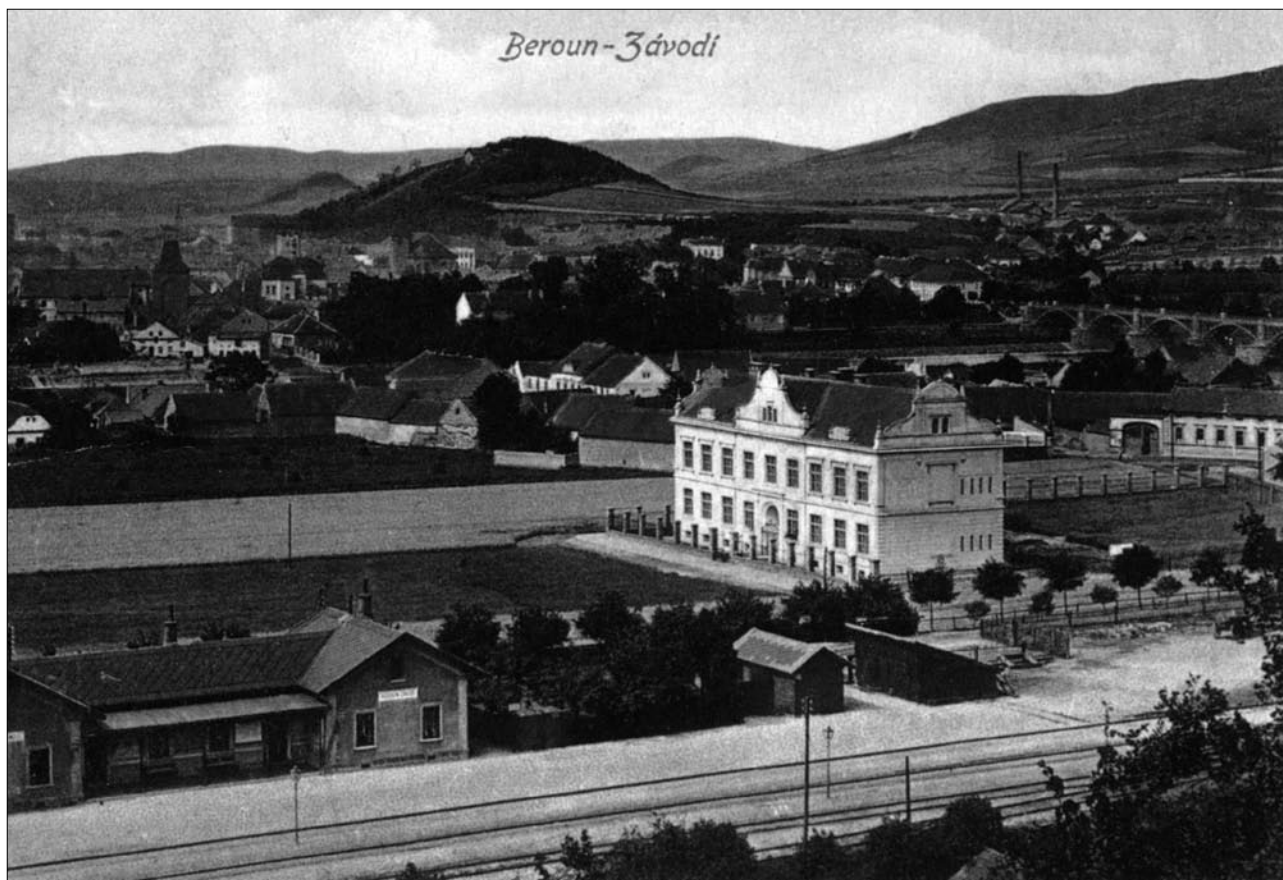
Co se školy týče, její stoletá historie je zpracována v jubilejním spise, pedantsky, jak to jen pedagogové umějí...

Co se odehrálo blízko nové školy v onom červnu 1913, zpracoval spisovatel Matěj Kuděj dost ledabyle v cestopise „Ve dvou se to lépe táhne“. Dokumentuje současně začátek historie trempingu v Čechách. Ohraňný šlágr.

O to víc stojí za to chvíli postát nad novými objevenými vzrušujícími texty a unikátním snímkem. Na počátku září 1842 na čerstvé fasádě dlouhého patrového stavení u císařské silnice se objevil nápis Hostinec U Slavašova, tedy správné pojmenování podle tvaru knížecí, Slavašův hostinec. Další generace pravidla českého jazyka důsledně už nerespektují a i autobusy MHD zastavují U Slavoše.

Nápad postavit tady zájezdní hostinec připadal samozřejmý hned, jak se roznesla zpráva, že císař František I. čtyři dny před Silvestrem 1836 schválil ve Vídni plán výstavby mostu mezi městem a Závodím a vzal

laskavě na vědomí prosbu místních řiřtolezců, aby se nové dílo jmenovalo po něm. Za čtyři roky, ve čtvrtek 16. července 1840 k poklepání základního kamene, ani v neděli 18. září 1842 na vysvěcení a přestřizení pásky panovník neměl čas. Zejména v druhém případě měl čeho litovat. Trachtaci následující po církevní a svět-ské parádě zaplatilo město už u Slavašova. Hostinská Anna Kolářská si dala na všem jaksepatří záležet. Srnčí naložila předem do láku se zázvorem a jalovcem z Plešivce. Pravé berounské oboustranně mazané koláče

tady ochutnali pozvaní prominenti poprvé. Přespolní formanské koně si tu ponejprv schroupli v jeslích založené seno a obrok ze žlabu až následující den. Ti od Prahy na první štaci a na poslední, kdo jeli do Prahy. Stalo se to zvyklostí, pravidlem, řádem.

Podle jednoho záznamu doloženého unikátním snímkem se o něco později naproti přes silnici hrál la-wntenis, o půl století dřív než ve městě na Špičce. Na tenisový kurt svoji parcelu samý drn a krtinec mohl přeměnit leda stavitel Václav Zlatník, neboť měl na to

Učitel'ský sbor závod'ské školy v 30. letech

rovněž peníze, materiál a lidi. Majitel hostince Antonín Kolářský si mohl sportoviště pronajímat a jako bonus jej poskytovat berounské smetánce a štamgastům z okolních vesnic.

U každé lepší hospody už byl kuželník, tenisové hřiště jen U Slavaše na Závodí. Hosté zajeli s kočáry do dvora, v klubovně se převlékli, přešli cestu, strnuli nehybně než z aparátu vyletěl ptáček a mohli si začít pinkat.

Podnikavému Kolářskému byl areál č.p. 86 s lokálem, řeznictvím a stáním pro koně zbytečně veliký. Zažádal tudíž v roce 1910 hejtmanství o souhlas, aby směl přistavět ve dvoře zámečnickou dílnu, vědom si, že bude mít pár kroků od sebe konkurenty, zavedené mistry Emila Seidla a Antonína Marxe. Těm to jedno nebude. Žádost někdo na hejtmanství založil, našla se po urgenci až za rok. To už Antonín Marx na Cibulce zámečnickou živnost měl. Časem dokument o stavbě

z kamene a cihel s klenbami ve sklepech i v přízemí uzrál jako dobře založený sýr. Časy zrály novými událostmi natolik k lepšímu, že lidé trávili stále víc volného času v lokálech a výčepech.

V roce 1933 už je hostinec U Slavoše sice restaurací, tedy podnikem s ubrusy a slánkami na stolech, jenomže hosté se ve měnících poměrech ani sem nehrnou. Obrací v dlani každou korunu. Společnost, která pohostinství vlastní, je nucena je prodat. V nejsvízelnější době, roku 1936, vše kupuje, pod cenou a dojmem, že se dá čekat konjunktura, místní řezník František Klein. Bere všechno i s nájemcem Josefem Podzimkem. Třiatřicetiletý Klein se hlásí při sčítání lidu k židovské víře, paní Anna ke křesťanským kořenům. Tím později uchrání i manžela před deportací do plynu, nikoli před veřejným označením žlutou arijskou hvězdou. Některá smíšená manželství podle norimberských zákonů takový pardon dostala. Kleinovou věrnou duší, skoro jako členem rodiny, pokrevním bratrem, je oddaný, věrný až do morku kostí, kterými chrastí, kočí Rudolf Krev. Zbožňují ho obě Kleinovy dcery. Evě je v roce 1936 čtrnáct, Evženě dvanáct. Bezdětná paní Krevová s vlasy rusými jako její Rudolf, zbožňuje nepovinně a upřímně obě děvčata. Krev v letech německé okupace jezdí pod párou s malou lokomotivou po úzkokolejce mezi závodským nádražím a Alkazarem. Eva se po válce provdá a odstěhuje se do Kapského Města, Evženie, provdaná Tumlířová, zůstává v Čechách.

V roce 1945 stačil Klein ještě přistavět do dvora řeznickou dílnu a klosety k restauraci. Ti, kdo tu kdy pod toutéž střechou podnikali, by vydali na pestré panoptikum živnostníků, nejen poctivých. Demobilizovaní dragouni bratři Vavruškové, komisionáři s obilím, Tartaglio, nacistický komisar židovského majetku, Karel Očenášek, výkupčí ovoce, zeleniny, ovčích roun, Karel Čapek z Restaurací a jídel, František Mráz z Masny. Málo se ví, že tu začínala berounskou kariéru legen-

dární řeznice Květa Winklerová, dcera hýskovského policajta. Dřív než si na manžela Jiřího, staršího o jednu dekádu, zvykla, Státní bezpečnost jí ho odvezla do kriminálu a zabavila jí všechny šperky, dřív než si je odzkoušela, jak jí půjdou k pleti...

PRÁVO NA ZÁVODÍ

Komu chceme, tomu pomůžeme. Komu nechceme, tomu nemůžeme. Taková je první zásada orgánů činných v trestním řízení. Kdyby jen jejich!

V jiných královských městech měli obyvatelé občas na náměstí zdarma oblíbenou, hrůznou, dramatickou, krvavou podívanou. Vzrušení sledovali, kterak odsouzenec zbavený už lidské cti a majetku teď přicházel o poslední košili i o vlastní hlavu, nebo pevnou půdu pod bosýma nohama - za tu hlavu pověšen. Berounští byli o současnou premiéru a derniéru ochuzováni. Kdo o ni stál stůj co stůj, když nastal ohlášený čas veřejné likvidace nějakého lotra, vyšlápnu si se zvědavým průvodem za městské hradby, zatímco odsouzenec se vezl na kodrcajícím voze. Kam jinam, než na Závodí, na poslední štaci hrdlem propadlých, na městské popraviště. Než se berounští zmohli na primitivní most, mezičlánek na erární silnici nad vodou, vycházeli neúnavní účastníci exekucí Pražskou bránou, bosky přebrodili regulací dosud neukázněný, leč mělký řeky tok a pokračovali po vyježděné a vyšlapané cestě, kterou

kopírují nyní ulice Vrchlického, Jiráskova, Pod Šibencem. Odtud musel pomoci volům královský rychtář, městský purkmistr a dav tlačit pojízdnou klec do strmého vršku. Na tažné koně pro tyto prodělečné show se město zmožlo, až když už se Na Šibenci nepopravovalo.

Rychtář, purkmistr a radní byli zdejší, profesionálního kata si berounští půjčovali z některé pražské obce na smlouvu o vykonání smrtelného díla, pod záludnou podmínkou, že pro něj pošlou ozbrojený doprovod. V Berouně by se mistr ostrého meče neuzivil. Popraviště, podle archiválií a zbytků, stálo na náhorní planině. Nikoli nakvap stlučená, ale krytá solidní, zděná komora o třech stěnách. Aby, nedej Bože, náchylného delikventa v poslední chvíli neofouklo. Co z tajemné stavby, kde odsouzenci vypouštěli duši, zůstalo, nepochybně použili příčinliví předkové neúplné rodiny zemědělce, podivína Merhauta, když si o kousek dál vylepšovali primitivní samotu u pěšiny do Potůčků.

Místo s dlouhou historií, krátkou pamětí bylo i pohřebištěm. Alespoň něco o jednom z posledních, ze společnosti vyvržených, do země vržených.

O zákonu na ochranu osobnosti, o bulváru tehdy nebylo ještě ani slechu, natož aby se novelizoval. Kdo ví, proč kronikář taktně, shovívavě, ohleduplně neuvádí Janovo příjmení. Snad spoléhal, že kdo toho roku 1808 ve městě žije, ví, o kom jde u kašny, v mázhauzech i v kostele řeč. Obyvatelé městiště ho znali z č.p. 25, tedy pod Hořejší bránou. Skoro na konci apríla mu šlo na sedmadvacátý rok a na nervy, proč mu rodiče z domu č.p. 65 nechťejí dát dceru Barborku. Ono se jim nelze divit, děvčátku, lidskému poupátku bylo teprve šestnáct. Tovaryš Jan se u sv. Jakuba, u zpovědnice kleče, v přesvědčení, že u něj získá zastání, přísahal děkanu Každému, že se její poctivostí, nevinností, panenství tělesného ani nedotknul. A že měl příležitosti habaděj! Páter Každý tu viděl každému do duše jako do hladové kozy. Nabádal Jendu

k trpělivosti, ať nechá holku k tomu dozrát. Zatím, necht s některou ze zdejších povolných sousedek tajně sdílí své trápení těla, v rozkoši s ní kdekoli neviděn setrvává. Ať pak přijde k němu, páterovi, on jeho duši od hříchu očistí. Hlavně, ať neblbne a něco nevyvede.

Jan zpovědníka nepochopí. Zoufá si pevně rozhodnut bezděčně rozvlnit stojatou, klidnou, tichou hladinu líných místních poměrů, jako když vrhne kámen do rybníka a vyplaší znuděné kapry. V neděli 28. dubna 1808 před slunce západem třesne v jeho domě rána, odstartovavší běh událostí. Zastřelí se dokonale. Hned druhý den vychladlé tělo rasové jako mršinu vyvezou na káře pod šibeniční vrch a u vozové cesty je bez cti a obřadu zahrabou.

Seriál pokračuje další tragedií. Janova osiřelá milá jako Romeova Julie ztrácí nervy, rozum a sílu žít, bezradná s bolestí a nerozumnou mukou v srdci, bláhově čeká, že on Boha uprosí a někdy se jí zjeví v paprsku Měsíce na stole u prázdných rukou. Ve středu, druhý letní den vstoupí k nim do domu myslivecký mládenec. Nechá ve světnici ručnici a odejde na tržiště. Barborka nikoli nástrahu ďábla, nýbrž vůli Boží v tom spatřuje. Uchopí nabitou zbraň, natáhne pero, zapře ji pažbou o podlahu, hlavní do podbradku, bosou nohou spustí kohoutek. Dokonáno není. Raněna, ještě týden se zmítá v bolestech, svého činu litujíc prosí o poslední svátost, usmířena umírá. Narodil od svého milence, samovraha, dojde na hřbitově za Bránou řádného pohřbu. U Boha jistě přijata jako čistá panna. Pro pušku si nikdo nikdy nepřišel...

Na Šibenci, už bez šibenice, postavilo c. k. ministerstvo války v 19. století výbušnou prachárnu, skladiště prskajících šrapnelů, ostrých patron, bouchacího prachu pro 88. pěší pluk. Sklad munice používal po mírových dvacet let první republiky berounský 38. pěší pluk. V březnu 1939 jej do posledního náboje převzal německý wehrmacht. Po druhé světové válce stavěl

tvrdšíjně, obezřetně a zbytečně stráž u objektu vojenský útvar „Sokolovský“ i poté, když už v něm nebyl ani špunt či kapslík do dětské bouchačky a vytlučenými okny se proháněl vítr. Zatímco nový muničák u Lhotky hned po kolaudaci naplněný třaskavinami k prasknutí ještě nějaký čas nikdo nestřežil.

Byl-li dán na vršku Na Šibenci právu průchod v cílové rovině, při vykonávání rozsudků, aniž víme něco o aktérech, v dobách vzdálených od nás tři čtyři století, bylo by nespravedlivé nezmínit se alespoň o některých závodských právnících 20. století, v talárech i bez, jak je spoluobčané znali. Co do počtu byli hned na druhém místě za pány profesory. Doktor lékař, by si tu nevydělal ani na slanou vodu. Domorodci zdravím jen kvetli. Aby moc neuvadali, měli od roku 1929 pár kroků do nové Všeobecné veřejné nemocnice. Šťastní to lidé, nepotřebovali doktora, ani poslance, neboť srali na politiku, jak říkal Václav Hejl, svérázný sedlák od úzké uličky, přezdívané příznačně Smradlavá nebo Zasraná. Dobytčí močůvka do ní tekla zdí od Hejlů a Ublů, do mělkého úžlabí v nepropustném dláždění z kočičích hlav. Právníkům by tu pšenice také nekvetla. Partneři při krizi, kotrmelcích, vzpourách, rozletech a haváriích v manželství, setrvali spolu dál u téže plotny pod jednou střechou a pod jedinou duchnou. Kvůli zbytečně vyhozeným penězům, vyjukaným dětem, senzacechtivým sousedům i umíněné církvi dělající s rozvody od stolu i lože nechutné cavyky. Příkladem, jak řešitelnou situaci neřešit, byli Šebkovi v druhé půlce 20. století z první půlky prvního dvojdomku v Náhorní. Chodbička, kuchyňka, pokojík, místa jak v malých hodinách. Kdo přišel z práce první, zatopil si ve sporáku, uvařil si, uhasil oheň. Po něm druhý, oba ani muk. Večer vlezli spolu do jediné postele. Vydrželi v tomto nenávisném tichém soužití svorně po celý zbytek života.

Přesto někteří zdejší právníci prošlápli v paměti generací stopu, jakou čas dosud nezavál. Jedním z ta-

kových byl vážený doktor Zelenka ze Dvora, o němž se lze dočíst jinde.

Jiný, doktor Novotný, advokát, postavil vilu pro sebe, syna Luďka a hospodyně, neboť byl vdovec, o pár roků dřív a o pár kroků dál než Zelenka. JUDr. Novotný, pedant neohrabaný jako medvěd, tvrdým výchovným jármem odpudil pak dospělého syna Luďka z domova až mezi klokany. Ratolest k tomu získala teoretickou průpravu z bohaté dobrodružné literatury z vlastní knihovny. Moc nechybělo a už ve školním věku o ni přišel.

V jedno červnové odpoledne roku 1935 do honosné nedobytné vily v té chvíli opuštěné, se protáhnul jak hadí muž úzkým okénkem u záchodu Ludva Hlaváček. „Zeď“ promyšlené akce dělal autor onoho projektu a těchto reminiscencí. Pod širokým oknem obýváku zevnitř otevřeným, chytal netříděné svazky a do čtyřkolového vozíku skládali Míra Svátek a Jirka Žák. Vyhazované Májovky, spisy Emericha Ratha, Boba Hurikána, S. E. Vráze, závodského rodáka Emila Fajta, pár svazků Červené knihovny, rodokapsy a další vzrušující literaturu přikrytou barevnými tričky, odtáhlo loupežné kvarteto do skryše u Svátků. Aniž provedli podrobnou registraci, každý si nabral hned něco domů. O Unkase, posledního Mohykána se servali jak rudokožci o skalp bělocha nebo kanibalové o libovou lidskou kýtu.

Ráno se ve škole divili, proč je po nich taková shánka, a proč je vlečou třídní učitelé za uši a za vlasy k řídícímu Náprstkovi. Korunní svědkyně, učitelka Helena Kleinschmidtová, líčila včerejší vloupačku do všech podrobností. Sledovala je s obdivem, potěšením a zlým úmyslem celou dobu ze svého bytu v protějším domě. Což nebylo zrovna fér... Do školy přizvaný, překvapený a poškozený doktor Novotný hodnotil akci jedenáctiletých žáků jako důmyslně promyšlenou, dokonale organizovanou, bezchybně provedenou, s jakou se ve své praxi nesetkal. Přesto jeho shovívavá obhajoba tě-

lesné tresty od usvědčených neodvrátila. Na výpomoc při nich byl přibrán i školník Klečka. Tak dopadli dopadení zelenáči, Jirka Žák ze zelárny z blízkosti školy, Ludva Hlaváček ze zeleného domku u pumpy poblíž Króbáku, Míra Svátek ze zejména chudých poměrů i čtvrtý, číhař, zbabělý posera na to nikdy nezapomněli. Žalobkyni rovněž ne.

Jiná je sága právníka doktora Františka Tržického. Natolik mimořádná, že si zaslouží samostatné zařazení.

DVŮR S VELKÝM „D“

Kdo nic neví, musí věřit všemu.

Není už téměř těch, kdo by měli aspoň povědomí, oč šlo, když se řeklo, že ten je ze Dvora, nebo byl u Pintera ve Dvoře, klempíř Vyhnánovský ze Dvora, a tak. Někdo byl odtud ze statku, někdo jen z chaloupky, jak od Vítězslava Háлка, což byl dědeček Eleny Hálkové, herečky a první manželky Zdenka Štěpánka, taky herce, matky Jany Štěpánkové, rovněž herečky. To jen pro lepší orientaci milovníků dobrých filmů pro pamětníky...

Pouze rodina pana domácího, radního Zelenky a nájemníci z přístavku vpravo ode vrat, neorali, jařiny ani ozimy neseli, tudíž nežili, neboť byli bezzemci. Příčinnivý radní to ani nepotřeboval, vyženil Dvůr s nevěstou z brotánkovského selského příbuzenstva. Jeho syn, právník, srozuměn s vleklou, nenáročnou

kariérou pozvolnou jak cesta na Kočičák, měl dobré místo na radnici a éterickou paní, falešnou blondýnku od kysličníku vodičitého. Moc jí vlasy - jak diviznový květ - slušely. Na paní Kašičkovou, dceru pana Součka, obchodníka zbožím koloniálním, proti hospodě U Jeleny však neměla. V Součkově domě byla ve 30. letech 19. století také pobočka pošty s jedním zřízencem za jedním okénkem na jedné židli na dobu neurčitou. Skončila určitě v roce 1932. Paní Kašičková měla kašičkou s kysličníkem přeliv také jak květ divizny, městské mravy, noblesní vystupování, závistivé vrstevnice kvůli obdivovatelům a chatu v Litohlavech na Suchomastském potoce pod Havlíčkovým mlýnem. Obě paní, doktorovou a Kašičkovou, zastínila nestrojeným půvabem, nevтіravým šarmem a lehkou chůzí jak baletka třetí místní blondýnka s vlasy jak od Vacka z pražského Václaváku, slečna Jansová z rodinného hotelu U Jansů, kde snad se nikdy žádný host neubytoval. Provádala se za vzácného muže, nenápadného, obětavého, oblíbeného lékaře, MUDr. Koláře. Nikoli na dlouho, zemřela příliš záhy.

Švagrová paní doktorové Zelenkové ze Dvora, Jiřina, měla rovněž blond kadeře, avšak od narození, maturitu na gymnáziu a brzy po dospělosti vilu o dvou podlažích od otce radního věnem. Její manželství s ing. Froňkem bylo soudržné, neposkrvněné, klidné, jaká bývají s vědcem. Pan inženýr se specializoval na přírodní alternativní pojiva s vlastnostmi cementu. Prokazoval, že Matyáš z Arrasu a Petr Parlér používali při stavbě Karlova mostu, Karlova Týna i jinde, přírodní pojiva, neboť cement nebyl ještě k mání. Vědce ani historiky nepřesvědčil, neboť přidávat do malty syrová vejce se mu eklovalo, stejně jako vejce natvrdo. Za své přesvědčení, prospěšné objevy a víru ve vzácné dary matky přírody pan inženýr divže nepoložil život jako Galileo Galilei. V 60. letech obnažil u Radovesnic ložisko tufonu, který rozmíchán s vodou tak akorát, spojil

kameny, cihly, kvádry tak, že je ani Bůh nerozdvojl. Jézedáci ho přistihli, kterak v skrytu remízku odebírá mrtvou zem. Krajně rozezleni s cepy v rukou jak Žizkovi boží bojovníci, byli rozhodnutí vymlátit z něj duši. O mimořádné události z historie geologie a mineralogie, téměř krví psané, ani oba synové páně inženýra nevědí. Kdo ví, vědí-li co o historii rodného Dvora vlastní matky...

Obyvatelé původní tvrze, poplužního dvora, vzdorovali až do poloviny 20. století našeho letopočtu epidemiím, změnám klimatu, střídající se vrchnosti a poměrům vůbec. Přízemní domky tvořily uzavřený lichoběžník s výjezdem na silnici klenutou bránou v patrovém domě vlastníka, za humna úzkým průjezdem. V každém stavení rodinnou světnici od dobytčího chléva oddělovala chodba tak úzká, že jí stelná, nafouklá nebo moc napasená kráva neprošla. V poslední době před otelením musela zůstat uvnitř. Dva kusy hovězího dobytka, nebo tele a koza, víc se pod valenou klenbu nevešlo. Dojnice sloužily současně k tahu, zapřažené do vozu šly líně, loudavě, ospale, jen usnout. Když se občas usedlíci po práci za dlouhého letního večera sesedli před jedním prahem, ženské si zacpávaly uši, neboť chlapi vedli řeči chlapů a řehtali se jako koně. Vzpomínali na hříchy předků, z jejichž odkazů, zbytkových polí po parcelaci živořili. Syny dávali „culíkáři“ na řemesla, aniž je zprostili povinnosti, účasti při obdělávání rodinné líchy. Mladý Vyhnanovský se vyučil klempířem u mistra Brotánka v Hrdlořezích, který neměl nic společného se sedlákem z Ovčina. Syna, rovněž klempíře, to ano. Druhý z rodu Vyhnanovských měl černovlasou, černoookou paní, licenci na malířství pokojů a nejvíc zákazníků, kteří žili jen v jedné cimře. Mistr měl rovněž vrozený výtvarný talent, maloval obrazy, kulisy do operet a oponu do Sokolovny jak Hynais do Národního.

Zdejší sedláček Pintner vypálenými červenými trubkami svedl vodu ze svého mokřadu v prodloužení Náhorní ulice do strouhy podél cesty při Krobově louce, takže v krajině přibyl další hrkavý potůček, lesklý, klikatý jak vyplašená užovka v trávě. Čas a sucha změnily mokřad v suchopár, potůčkem teklo vody, jak když se vymočí prostatik, až zcela vyschnul. Natož soused Truneček tím pádem nevyoral na svém poli na suchu už brázdu ani párem dojníc v dobré kondici. Pintner svedl zhoubný vliv meliorace na Ubla od Smradlavě uličky. Jeden z větších sedlačisek ze Dvora svedl děvečku, ta to však práskla na jiného.

Čelní výstavné stavení do silnice s číslem popisným 2 vzhlíží od středověku svatouškovsky, pohrdlivě, nadřazeně, přezíravě na město za řekou. V přístavku proti schodišti do panské rezidence bydlel za první republiky, tedy v čase, o němž je tu řeč, jediný závodský bezdomovec, mistr Rudolf Bureš, příštípkář, nikoli švec, neboť nešil ručně boty. V malé komůrce s oknem jak v klášterní kobce spal, držel se svého kopyta, nadával na Baťu, škrpály a lepší boty opravoval včas. Měl koženou zástěru, jeho paní chrpovou a oči také a voněla mopem. I z bídne živnosti, píše a skromnosti si koupil z jara 1938 v sousedství domek a chodil z bytu přes dvorek do kozího chlívku předělaného na dílnu. Socialistický režim, aby měl dost železa, litiny a válcovaných plechů na padesát let dopředu a na nic, podtrhnul Burešovi verpánek, vzal mu potěh, šídlo, floky, teksle i ten mop. Přidělil mu v Královodvorských železárnách číslo, kbelík na mytí na baráku, vrzající skříňku, dvoje modračky, mistra a kádrováka. Balkánský záchod sdílel s kamarády. Když odcházel na noční, paní plakala těma chrpovými očima do modré zástěry. On z té kožené, uchráněné před znárodněním, vykrajoval knejpem obojky pro psy, neboť ani ty nebyly k sehnání.

Když v roce 1938 rozpráhl kalný podzimek a Hitler svoji náruč nad Sudety, nastěhoval se narychlo po

Burešovi do cimry s rodinou Josef Kadeřábek, havíř ze státního dolu Julius V. z Čouše (Souše) u Mostu. Pár ranců a kousků nábytku mu brácha Láda stačil zachránit a přivézt v poslední chvíli z tamější kolonky, kde už se zabydlovali ordnéři, Henleinovci a hnali Čechy z pohraničí jako dobytek. Rodiny, které neměly honem kam hlavu složit, přežívaly první čas v Sokolovně na slaměné podestýlce. Kupodivu, nebo logicky, po květnu 1945 snad nikdo z nich se nevrátil mstít se a podílet se na divokém odsunu Němců. Závodí mělo dost problémů s odsunem vojáků wehrmachtu z lazaretů, s průchodem vojsk z Prahy na západ, s místními kolaboranty. Při řešení toho prvního se také střílelo...

Beroun na rozdíl od Závodí, má problémy i co se jména týče. Ve Státním okresním archivu je dokument, na němž se písemně, věrohodně, nesmazatelně, jmenovitě vyskytuje toto pojmenování poprvé roku 1265 na listině, kterou podepsal vlastní rukou Přemysl Otakar II. O Závodí, kdo ví o jakou dobu starším, nic takového nikde není. A dovolávají-li se troufalí místní Václava Hájka z Libočan, hned je historici okřikují, že ten dočasný Tetíňák si vše o založení Závodí, původně Slavovšově vycucal z prstů.

STATKÁŘI, SEDLÁCI, ROLNÍCI, CULÍKÁŘI

Po velkých ztrátách archiválií zbývá nám lidská paměť, nikoli tak spolehlivá.

Július Ďuriš byl Slovák, bezzemek a jeden z ministrů Benešovy, posléze Gottwaldovy vlády. Stejně jako druhý, komunistický šéf, byl liška podšitá a podvodník. Neměl ani trs pažitky, natož králíka a o zemědělství páru. Nejprve vymyslel heslo „Půda patří těm, kdo na ní pracují“. Statisícům rodin, které si zabraly ve vysídlovaném pohraničí usedlosti a pole, rozdal dekrety, že půda už je navždy jejich. Ony si myslely totéž, nikoli dlouho, jen do počátku kolektivizace v 50. letech. Při té příšly o všechno, nejen ty v pohraničí.

Na Závodí je ještě v roce 1948, včetně Lištice, evidováno 36 rodin žijících skoro jen z toho, co měly ve chlévě, maštali a co sklídily z větších či menších polí, vlastních nebo zpachtovaných.

Pro zachování paměti, pro ilustraci doby a jako další důkaz, že Závodí bývalo svébytnou, svéráznou a svéhlavou městskou částí, pár údajů. Ty se hodí třeba těm, kdo se chtějí pyšnit rolnickým původem, nebo naopak, pakliže se za něj stydí.

Pod Haldou č.p. 57 Kolínek Václav v 60. letech prodal pozemek a usedlost podniku Vodovody a kanalizace, který tu vybudoval na tu dobu perspektivní areál.

V Pánvích č.p. 105 Slezáková Helena. Samota č.p. 106 Vondrák Josef u Židovské rokle, pověstný jako řezník pro domácí zabíjačky. Na Ostrově č.p. Božková Božena. V ulici Svatopluka Čecha č.p. 467 Drda Václav. V Hostímské č.p. 21 (Ovčín) Brotánek František. Ve Stalingradské, nyní Pražské č.p. 88 Krob Václav. Kuna Antonín č.p. 56, Mašek Václav č.p. 77. Na Václavském náměstí č.p. 42 Pintner Josef, Pošmurný Bedřich, Špírek František. Na Zborovském nábřeží, ve Dvoře Lukavský Frntišek č.p. 28, Bareš Václav č.p. 30. Procházka Jan č.p. 34, chybí Vyhnanovský a několik dalších. Na tomtéž nábřeží Mojžíš Bedřich č.p. 49, Petráček Václav č.p. 51, Vavřinec Jan č.p. 90, Hejl Václav č.p. 35 má stanici plemenných hřebců, syn Václav se přiženil do Vrchlického č.p. 73. V Brožíkově Bareš František č.p. 62, Grünwald Václav č.p. 95, Holovská Alžběta č.p. 73, Holovský Josef č.p. 73, Ubl Antonín č.p. 71, jeho syna přezdívali spolužáci na Úplného blbce, ač byl naopak mimořádně talentovaný. Nějak si nerozuměl s vlastním životem, překvapivě, předčasně, zbytečně jej ukončil.

Některé rodiny někde s kouskem země, která je neživila, byly odkázané převážně na mzdu živitele zaměstnaného v některém závodě, třeba Vyhnanovský v Hospodářském družstvu jako skladník za správce Kulhavého. Ženské chodily na práci do Brotánkova statku nebo k sedlákům za mzdu či za to, že ti jim zorali políčka.

V okupaci v letech 1939 – 1945, a ještě nějaký čas po válce odváděl každý culíkář maso, sádlo, krupon ze zabitého prasete, mléko od krávy, vejce od každé přihlášené slepice, ač měl třeba jen pár strychů mrzutosti. Ke konci války se prasata musela zabíjet jen na městských jatkách. Vejce se vyplatilo koupit v obchodě, smýt z nich razítka a odevzdat na povinnou dodávku a kvalitní z vlastního kurníku si nechat...

ŠVÝCAR OD BROTÁNKŮ

Marně je lkát pro to, co už máme za sebou. Slzami se nenatáhnou hodinky, holinky a už vůbec ne život.

Kdo Čech, tehdy 15. března 1939 se rozplakal, řval vzteky proti mrakům nebo měl srdce v kalhotách. Vendelín Krebes prožíval ten den, jako by měl být jeho poslední. Sudetský Němec, loni zjara nastoupil na Ovčíně u statkáře Františka Brotánka jako „Švýcar“, odborník na dobytek. Po socialistické kolektivizaci zemědělství v Čechách v 50. letech se takovým specialistům říkalo zootechnici, což nebylo totéž. V JZD, na Státních statcích ta místa zastávali převážně pracovníci bez vysokoškolského odborného vzdělání a praxe, avšak prověření alespoň Okresním výborem KSČ. Na sekretariátě seděl kvůli tomu tajemník pro zemědělství, který o dobytku neměl ani páru a senáž od siláže rozeznal jen podle smradu.

Švýcar Vendelín, muž v nejlepších letech, obut v solidních šněrovacích botách, nosil šedo zelenou kamizolu, kalhoty z jelenice s padacím mostem. Kvůli tradici, snazšímu močení a pohotovosti v mimořádně příznivých situacích ve chlévě, v mlázi, na lukách, v kupce suchého jetele; neboť pro ženy byl přitažlivý a voněl svůdně na dálku. Tvrdil, že jinak voní seno milencům, jinak koni. Na hlavě mu seděl klobouk s protěží a žaludy na krempě jako miniatura tyrolské čtyřtisícovky. Vysoký, chodil zpříma volným krokem a na večer na pivo do „boudy“, do kiosku pod nemocnicí.

Vepřín u Brotánků (1939)

Tam to březovou alejí ze statku měl pár kroků, svoji sklenici se silně erotickým výjevem, otevřený účet; a zpátky to měl z vršku. Toho březnového umolousaného večera po dni s psím počasím a prvními německými vojenskými průzkumníky na motocyklech v kraji, ronil Švýcar Vendelín do pŕllitru hořké slzy úzkosti, sklíčenosti a strachu. Za pár týdnů dostal povolávací rozkaz od Říšské branné moci. Od štamgastů z boudy dostal ponaučení, bude-li muset někdy do války, aby co nejdřív z fronty zdrhnul, od statkáře slib, že mu bude držet místo a od Brotánkových dcer vyšívaný kapesník.

Statkář František Brotánek Švýcara Vendelína moc postrádal. Měl Vincka srdečně rád. Oblíbenec se snažil, aby si statkářovu oblibu zasloužil. Krávy v jeho péči méně spotřebovaly a přece víc dojily, jateční telata a prasata rychle přibývala na váze, prasnice vrhala bez problémů víc selat, než měla struků. Jen do koní si Brotánek nenechal mluvit. Ti byli jeho chloubou, vizitkou a zdrojem dobrých příjmů.

Oba se od sebe výrazně lišili. Krebes byl vyzábělý jako lunt, poněkud pobledlý z práce ve stinných chlévech, Brotánek naopak při těle, růžolící, jak bývají sedláci od slunce, pijáci od chlastu a Indiáni od narození.

Obě dcery Marii a Blaženu vedl Brotánek odmalička k práci, skromnosti a zdvořilosti, která, jak říkal, každou kůži zahřeje. Selka Marie Brotánková patřila do ságy rodu Holovských, propleteného s rody Hejlových, Zelenkových, Božkových a kdoví, se kterým ještě. Statkář navíc těžil písek z pískovny pod okny, z příznivého počasí, třeshňového sadu vedle Hanzlíkovy vily U dobré vody, a z žirných polí, neboť hnojem nešetřil. Taký těžil ze spekulací s pozemky, zejména, když se vybíraly pro výstavbu nemocnice. Moc dbal na čistotu svých lesů, z čehož zas těžily ženské, které směly do Brotánkových na suché klacky pod buchy. Padla jim za obět nejedna souška podřatá pilkou ukrytou na dně nůše. I to věděl. Říkal, že kdyby měly příležitost dostat se k penězům, mohly by jim být jeho soušky u prdele...

Brotánkuv rodový dům na Ovčíně po předcích, zvenčí honosný jak venkovské zámecké sídlo, pod omítkou kamenný, v zimě se nedal vytopit, i v parném létě se tu mohl skladovat led. Za dvorcem postavil Brotánek ve třicátých letech dobré teplé byty, na tu dobu nadstandardní. První pronajal Antonínu Kratochvílovi, který jak správný „Antonín, topič nemocniční, těžkou lopatou otvíral pec“. Tak na něj v práci pokřikovali kolegové parafrázi Wolkerových veršů.

Od toho domu vyšel jednou v roce 1931 dlouhý průvod lidí v černém, družiček a mládeneček za pohřebním vozem s rakví šestileté Kratochvílových dcerky. Zemřela na tehdy nevléčitelný záškrť. V konduktu šla s kytičkou lesního kvítí i její věrná kamarádka a spolužačka šestiletá Boženka Hvíždalová z chaloupky za silnicí. V domku kočího od Brotánků bylo místa jak v kleci pro harckého kanára, zvenčí vůně akátů; když kvetly, divže nevymáčkla jediné okno.

O žních přitáhl Brotánek za traktorem do dvora párnici, tedy lokomobilu a mlátičku s lisem na slámu. Jeho bratr Josef se strojníkem šli za trénem pěšky. Brotánek hůř, měl pochroumanou nohu z války. Nejprve

se vymlátila Brotánkova úroda, pak postupně závodských sedláků, pokud o to stáli. Poté traktor odtáhl zařízení jinam, kde čekalo obili ve stodolách.

Brotánkovo hospodářství, díky jeho prozíravosti, spekulacím a Švýcarovu rozumu, očividně prosperovalo. Natolik, aby se hospodář stal po první světové válce váženým občanem města, po druhé terčem probodávaným šípy zášti, závisti, osočování a zlovolnosti. Na svých principech a morálních zásadách setrval i po únoru 1948. S touž smířlivostí, bez přehnaného vzdoru, nechal se přeradit mezi kulaky režimu nebezpečné, obrat o majetek. Jen rekvalifikaci na dělníka pod dozorem v cementárnách vzdoroval. Marně. Nános prachového slínku a cementu mu pozvolna zalepoval plíce zvyklé na svěží a čistý vzduch. Nejhorší, nač se musel on a ostatní dřívější soukromí zemědělci na Závodí dívat, bylo zhoubné socialistické hospodaření Jednotného zemědělského družstva. Zkrachované JZD pod Brotánkovými okny převzal pak Státní statek, který zkázu dokonal.

Na Vendelína, Švýcara od Brotánků, se na Závodí časem zapomnělo. On na Závodí nikoli. V sedmdesátých letech přinesla poštačka pro Františka Brotánka pohlednici z Curychu s bílým křížkem na známce. Odesílatel písemně vyvrátil fámu, že padl u Stalingradu: „Zdraví Vás Vincek Krebs. Získal jsem tu už i státní občanství. Konečně jsem opravdový Švýcar...“

OVČÍ TRADICE

Glosátor závodských událostí musí věřit vlastní paměti nebo pravděpodobnostem na hraně jistoty...

Když JZD nemělo z čeho vyplácet členům ani zálohy na pracovní jednotky a družstevníci se mohli jít leda pást jak ovce, proklínali komunisty a vzpomínali na hospodaření na svém a po svém. Jak vyžíнали

meze, sadbě brambor podestýlali hnojem jak se patří a ve žních víc než na modlení dali raději nějakou zlatku někomu, kdo jim pomohl dostat obilí za sucha pod střechu. Skupinové socialistické vlastnictví vystřídalo vlastnictví všelidové, vše patřilo všem, namísto JZD tu hospodařil Státní statek. V 60. letech do bývalého Trnkova dvora proti kinu Mír navezl ovce, Miloše Vrbského od Studánky (švagra hajného Josefa Jiráka, hajného z hájovny V Pánvích, při silnici od Eternitky ke Lhotce) jmenoval státním ovčákem, psa ovčáckým psem. Ráno bača vypustil ovce, berany a jehňata na ulici, spolehnul, že školený, domýšlivý, sebevědomý pomocník je

Brotánkův statek – Ovčín (1938)

nasměřuje na Závodí. Občas to vlnění z vlny a mečení vzpamatuje, aby se neloudalo, drželo se při straně, co kdyby jelo auto. Na pastvinách nad městem stádo krok za krokem spásalo všechno, co jim přišlo pod huby, co už se sklízet nedalo nebo nestačilo. Na Veselé, na Suchých lukách, na Kočičáku, na Krobáku, na Herinkách, pod Klabavkou.

Stádu ovcí se podobal lidský rod po nevydařeném Pražském jaru 1968, za normalizace. Lidé žili odevzdane, lhotejně, netečně, společně ustájení v ovčíně, Československé socialistické republice. Některým se podařilo z něj upláchnout. Někteří pomýlení, když dostali politický pardon, protože při prověrkách souhlasili kajícím se vstupem spřátelených vojsk Varšavské smlouvy 21. srpna 1968, vystrkovali rychle, drze a vyzývavě růžky. Hlava nehlava, i podlézavě si razili cestu k lepší pastvě. Kdo mohl, alespoň si oplotil vlastní soukromou salaš. Město zabralo a rozparcelovalo pro zahrádkářskou kolonii také Višňovku vklíněnou mezi vojenská cvičiště, s podmínkou, že nikdo nepostaví na plácku nic, co by mělo základnu nad 16 metrů čtverečních. Díky terénu, přízni přírodních jevů a příčinnivosti, měli zdejší kolonisté vydatný, nevysychající, nezbytný zdroj vody ze studánky. Díky rozboru, legendě a důvěřivosti současně minerálku, měli ne-li léčivou, určitě ne zdraví škodlivou vodu. Trousili se sem pro ni občané z blízka i z povzdálí.

Ovce se vracely napasené, jaksepatří zakulacené. Stávalo se, že řidič v protisměru zastavil, ze spuštěného okénka bořil prsty těm mírným tvorům plemene Merino do rouna, vášnivě jak milence do kudrn. Mimořádná atmosféra, nostalgická nálada, poklidný děj, vzrušující drama, podvečerní romance. Nic nového, jen krátkodobý návrat k osvědčeným tradicím. Předkové na Brotánkově gruntě chovali ovce ve velkém, aby spásaly okolní pahorkatinu, než ji začali zúrodňovat. Na původní místní název Ovčín, se dá spolehnout.

DŮM POD VINICÍ

Chudí jsme, máme-li tolik, kolik potřebujeme. Bohatí jsme, jestliže máme víc, než potřebujeme a nevíme roupama co dělat. Jakmile máme míň, než potřebujeme, třeme bídu.

Na všech třech stupních pomyslného lidského štěstí stálo od roku 1920 už pět generací žijících po různou dobu v prvním domku v Náhorní ulici. Od té doby tu přišlo na svět 22 občánků, kteří se sem v dospělosti ze světa rádi vraceli. Někteří tak činí dosud.

Stavení s číslem 203 je postaveno z vůle, nutnosti, kamene a cihel na pevných, nezmarných, nezviklaných základech zapuštěných v zemi jako nevyvratitelné kořeny pravdy v hloubce času. Má vlastní pověsti, legendy i historii.

Stavba je stará přibližně jako Brotánkův Ovčín, jako Dvůr na Zborovském nábřeží nebo bývalý hostinec U Slavaše. Za stavením bývala maštálka pro jednoho koně, kus zelinářského pozemku. Dvakrát týdně vezlo to tažné zvíře mrkev, petržel, cibuli a zelí do Prahy. Zahradník Pinkas, prý se poznal na Maroldově obraze Zeleninový trh na Uhelném trhu. Záhadou je, kde měl pěstitel zdroj vody. Ještě ve 30. letech 20. století se tu na slunné stráni daly vykopat babky vinné révy možná z doby Karla IV. Ta zálivku nepotřebovala, ale zelenina ano.

Vlevo vedla cesta ke Krobovým a Pintnerovým polím. Ve vedlejší lomu stavební podnikatel Vojtěch Choc lámal stavební kámen. Počínal si tak darebně, že si na živnosti vylámal zuby. Nesplácel hypotéku a banka přišla snadno k dobré nemovitosti.

Vpravo při domku trčel nad dvěma žulovými schody dřevěný kříž s placatým plechovým rezavým Kris-

Obsah

SLOVO ÚVODEM	5
NA POČÁTKU BYL KNÍŽE	7
STABAT MATER	10
PRÁVO NA ZÁVODÍ	14
DVŮR S VELKÝM „D“	17
STATKÁŘI, SEDLÁCI, ROLNÍCI, CULÍKÁŘI	19
ŠVÝCAR OD BROTÁNKŮ	20
OVČÍ TRADICE	23
DŮM POD VINICÍ	24
ČTVRTKY, GOČÁR A KRASOCHUŤ	26
TROCHU JINÍ LIDÉ	27
GALERKA ELITY	29
ŘEZNÍCI A POLICAJTI	36
LIDÉ Z LIDICKÉ	39
NÁDRAŽÍ A PAN JEDLIČKA	40
MALÝ VELKÝ SVĚT A „ANKA 14“	42
ZÁHON PRŮMYSLOVÝCH TRVALEK	44
SKANZEN HYGIENY NA PAVLAČI	47
ČERNÍ A ČERVENÝ	49
ZA EVROPSKOU UNII NA ŠIBENICI	50
BLAŽENÉ OTROCTVÍ LÁSKY	52
NEMOCNICE BEZ ZÁKLADNÍHO KAMENE	54
HISTORIE U VRAT	59
VLASTENEC NA ROZCESTÍ	60
NAŠI FURIANTI Z LIŠTICE	62
TAJNÁ TANČÍRNA	64
ŽNĚ NA KLABALCE	65
LESŮ PÁN Z HERINEK	66

IVAN PODUBECKÝ POD DUBEM NALEZENÝ	68
KDE JE KOZLA ZAČÁTEK?	70
PODZIM 1938	72
KAM ZMIZEL VITÁČKŮV MLÝN?.....	73
VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ	76
MACHULKA ZE MLÝNA NA TETÍN	80
MACHÁČEK A CO BYLO DÁL	84
ZMAŘENÝ SVÁTEK.....	86
KAPELNÍCI, BOMBA A SILVESTR.....	88
POP A DORTOVNA U TREGLERŮ	90
VENDETY	91
LENINŮV POHROBEK	94
ZAHRADNICE NA KŘE LEDOVÉ.....	95
K.O. FRANTY NEKOLNĚHO	96
NAŠE ŘÍČNÍ LÁZNĚ	97
ZAHRÁDKA A ADVENTISTÉ	99
MĚSÍČNÍ MANÉVRY.....	101
KONEC TOVÁRNÍKŮI ŠEVCŮ.....	102
LINOLEUM, ŠEVCI A VÝFUKY.....	104
MARX A HLEMÝŽDI.....	105
OD OLCEDY KE CARRIERU	108
MOŽNÁ PŘIJDE I KOUZELNÍK.....	110
DÍTĚ MARIE NÁDVORNÍKOVÉ A HOBEX.....	110
NADBYTEČNÝ PODCHOD	113
PŘÍVOZ BEZ PŘEVOZNÍKA.....	114
WESTERN Z ALKAZARU	115
POUŤ K PRAMENŮM TRAMPINGU	117
ZÁPAS O ROVINU U NÁDRAŽÍ	119

Upřímné poděkování patří všem, kteří vydání této knihy podpořili.

Projekce - Realizace staveb - Nakládání s odpady
www.spektra-beroun.cz

ZÁMEČNICTVÍ - BROUŠENÍ PIL

Zbyněk Seidl, Slavašovská 611 Beroun 3, tel.: 604 835 735

Lékárna U Černého koně

Česká 60, Beroun

TOVE Tomáš Večeřa

Komplexní úklidové služby

Jana Kučabová

Realitní kancelář REKO Beroun

BARVY LAKY

Lidická ulice, Beroun Závodí

— — — — —
ANTIK BAZAR
Beroun - Na ostrově "U lávky"
Helena Hubená - tel.: 737 787 093
— — — — —

PODĚKOVÁNÍ VYNÁLEZCE

Moje prabába mé prapraprabáby, jestli dobře počítám, v 17. století vynalezla tzv. „berounské koláče“. Kvůli nim J. N. Štěpánek napsal stejnojmennou aktovku. Já ji kvůli tomu viděl na různých scénách, nejzdařilejší na Plzeňce s Jaroslavem Goldmannem v jeho režii, výpravě, v jedné hlavní roli... A už v tom lítám zas, chce se mi převyprávět, jak se tenkrát lidi bavili. Zkrátka kvůli mé předkyni vyhořel Beroun.

V 18. století můj prapředek vynalezl takovou pitomost, ještě dřív než Kocourkovští. Kvůli tomu byl vyobcován z obce, hnán až za vodu. Další verze, proč se tomu předměstí říká Závodí.

Já vymyslel „Berounské reminiscence“, aniž jsem si je dal patentovat či autorsky chránit. Je to zrovna dvacet roků. V novinách, časopisech, rozhlase jich vyšly nespočítatelněkrát. Při první knížce „Zmizelé město“ byl skoro klid. Když vyšla druhá, „Sága rodu Křížů“, nějak jsem se holedbaně uřekl, že kvůli edici napíši ještě o obou Závodích. Od té doby se mi (kromě jiných) stavějí do cesty občané této městské části, chytají mě za ruku, šosy, límec a za slovo tehdy dané. Tak jsem ty třetí reminiscence - Závodí - napsal. Snad na nich já a nakladatel Kameel Machart nevyhoříme...

Že vůbec vycházejí, nebylo jen na nás dvou. Díky za to Mgr. Heleně Hubené (Antik bazar Beroun) od lávky, že dala k dispozici některé reprodukce, rodině Mastných, Jardovi kočímu (emeritnímu Závodáku) za totéž. Mgr. Jiřímu Topinkovi, řediteli Státního okresního archivu a Miloši Garkischovi z téže instituce, desítkám pamětníků ochotných ztrácet se mnou čas, mé rodině schopné přežít hladové dny s černým florem přes kamna.

Sečtělý čtenář ví, že bez finanční účasti může autor text leda silážovat. Proto si velmi vážím spoluúčastníků projektu, kteří knize pomohli na svět. V pořadí nejpřednějším, s ohledem na zájem a výši dotace z městského rozpočtu, patří jednoznačně dík zastupitelstvu města Berouna. Vidím v tom i vůli občanů.

Rudolf Kadeřábek

autor

Rudolf Kadeřábek

Závodí

TŘETÍ BEROUNSKÉ REMINISCENCE

*Vydalo nakladatelství Machart
v roce 2012 jako svoji 82. publikaci.*

Machart

www.machart-books.cz

Grafická úprava: Kameel Machart

Vydání první.

ISBN 978-80-87517-60-4

Závodí, odevždy pospolitě předměstí, rušné díky prostoru pro lunaparky a cirkusy, dobytčí trhy a nové rodinné domky. Předměstí s nabídkou pohostinných hospod a restaurací, s chmurnými místy, jako je les u benzinky a veterinární ošetrovna dr. Dvořáka U Zabitého a kaverny po náletu 17. dubna 1945. Na Závodí bývalo tolik legrace, že se sem ani nevešla, takže byla i na nejvyšším místě usedlost Na Veselé. Ani dnes, když tam jde o to, kdo se strefí míčkem do jamky s nejmenším počtem ran a vyrvaných drnů, a o velké peníze, bývá víc srandy než slz.

Závodí, organicky stále spjaté s menšími a malými osídleními, jako je Lištice, Hostím nebo osada v Kozle, čas od času organizačně násilně odtržené. Předměstí občanů povolných, ochotných, pokorných, na jejichž hřbetech se dalo dříví štípat. Vzдорovitých, zpupných jak Psohlavci, když o něco šlo a jde.

Závodí svérázných občanů, rodiště záviděníhodných rodáků uváděných v literatuře a na smaltovaných jmenovkách ulic. Místo prosperujících firem, jejichž názvy houževnatě přežívají, žel i živností zaniklých při socialistické pandemii. Bývaly tu desítky drobných živnostníků, než jim komunály zatrhly tipec. Čtvrť s živými závody, živíci sta rodin. Území se zemědělskou tradicí založenou prověřenými rody, zlikvidovanou a zlikvidovanými při socialistické kolektivizaci.

Tudy jeli všichni čeští potentáti, nezvané nevyjímaje, z a do hlavního města. Několikrát i Závodí míru...

O tom všem vypráví nová kniha reminiscencí věnovaná berounskému Závodí.

Nadační fond senátora Jiřího Oberfalzera

*Velkoobchod s řemeslníckými potřebami
Jaroslav Šebek, jednatel*

